

Grzegorz Pełczyński

Protestanci judaizmu?

Awazymyz : pismo historyczno-społeczno-kulturalne Karaimów nr 1(12), 12-13

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Protestanci judaizmu?

Analiza podobieństw i różnic między religiami, jeśli tylko jest wystarczająco rzetelna, prowadzi do odkrycia ich cech istotnych. W ten sposób można postępować z religiami genetycznie nie związanymi ze sobą, a także z tymi, które pod tym względem są sobie bliższe. Karaimizm i protestantyzm, jak sądzę, należą do tych drugich. Wyrosły one na gruncie judaizmu i chrześcijaństwa, a więc łączy je Stary Testament, natomiast dzieli Nowy. Ale oczywiście to, co w nich wspólne i co odmienne nie ogranicza się wyłącznie do ksiąg świętych.

Wielu badaczy karaimizmu z mniejszą bądź większą dobitnością stwierdzało, że przypomina on protestantyzm. Że wyznawcy tej doktryny są poniekąd protestantami judaizmu. Najstarszy tekst, w jakim udało mi się znaleźć ten pogląd, opublikował Tadeusz Kowalski w 1926 r. - choć być może są jeszcze wcześniejsze. Autor stwierdza w nim lapidarnie, iż wiara Karaimów wykazuje „ pewne podobieństwa do reformacji w chrześcijaństwie” (Kowalski 1926: 5). Na pewno warto się nad tym zastanowić.

Zrazu wyłania się problem rozbieżności historycznych pomiędzy karaimizmem a protestantyzmem. Obydwa fenomeny religijne powstały w zgoła odmiennych epokach. Ten pierwszy został zapoczątkowany w VIII w., w Persji, w tamtejszych środowiskach żydowskich. Protestantyzm jest rezultatem szesnastowiecznej reformacji, zainicjowanej w Niemczech, wśród zakonnych elit intelektualnych. Chcąc zatem być zgodnym z chronologią, musiałbym powiedzieć, że to protestantyzm przypomina karaimizm, a nie odwrotnie. Lecz karaimizm, mniej znany, robi wrażenie czegoś nowego.

Niewątpliwie nie można tu zapomnieć o spotkaniu obydwu religii. Przedstawiciele zreformowanego chrześcijaństwa, którzy uznali za jedyny fundament wiary Biblię (Stary i Nowy Testament), objawiali duże zainteresowanie Karaimami, mającymi już wcześniej podobny stosunek do swoich ksiąg świętych (Stary Testament). Dialog między nimi rozpo-

czął się na Litwie, gdzie w niejednej miejscowości znajdowała się gmina karaimska i zbór kalwiński, gdzie działali Bracia Polscy (Szyszman 1980: 94; r.l. 1985 : 14-15). Ale szczególnie znany jest szwedzki uczyony, Gustaw Peringer, który w 1691 r. przybył na Litwę, aby nawiązać kontakty z tamtejszymi skupiskami karaimskimi (Dubieński 1994: 65-66).

W każdym razie doszukiwanie się analogii między karaimizmem a protestantyzmem jest na pewno zabiegiem nie pozbawionym słuszności. Twórca karaimizmu, Anan ben Dawid wystąpił przeciw tradycjom ludzkim, spisany w Talmudzie i dodany do Pisma Świętego. A zatem ~~zaprotestował~~ przeciwko wypaczeniom judaizmu. Wiele wieków później Marcin Luter, Jan Kalwin i inni reformatorzy stwierdzili, że chrześcijaństwo winno opierać się tylko na Biblii - *sola Scriptura*, a wszystko, co jest do niej dodane, należy odrzucić.

Anan ben Dawid, jak też Luter chcieli zreformować swoje religie, lecz udało im się to jedynie częściowo. W wyniku działań Anana tylko niewielu wyznawców judaizmu odzegnało się od Talmudu. Ci zaś, którzy to uczynili, którzy z czasem przybrali właśnie nazwę karaimów, stali się zupełnie odrębnym ugrupowaniem, o niewielkiej liczebności. Niektórzy się zastanawiają, czy stanowią jeszcze odłam judaizmu, czy wręcz już inną religię. Podobnie szesnastowieczni i późniejsi reformatorzy nie zdołali nawrócić na wiarę biblijną wszystkich chrześcijan, a jedynie ich część, która zresztą szybko podzieliła się na mnóstwo rozmaitych odłamów. Jednakże jedni i drudzy przeciwnicy ludzkich tradycji nie przestali wywierać pewnego wpływu na jej zwolenników, chociaż rezultaty tego wpływu dają się zaobserwować dopiero po dłuższym czasie. Dlatego po wiekach Kościół katolicki zaczął darzyć większą estymą Biblię, a judaizm zmienił swój stosunek do Talmudu.

W XIX w. wyłonił się w Niemczech judaizm reformowany. Jego zwolennicy do nauk talmudycznych odnosili się dość swobodnie, a niekiedy nawet odrzucali je zupełnie. Można

by zatem rzec, iż podążyli śladem karaimów. Ale też chyba w pewnej mierze inspirowali się protestancką teologią liberalną.

Systemy religijne powstałe w wyniku reformy niekiedy, po jakimś czasie wytwarzają tradycje, które prawdopodobnie nie zaakceptowałyby dawni reformatorzy. Doprawdy trudno mi orzec, czy tak jest również z porównywanymi religiami. Zróznicowany i wciąż się zmieniający protestantyzm, zdaje się być w trakcie nieustannej reformy. Karaimi z kolei, nieliczni i ciągle zagrożeni, zapewne by nie przetrwali bez szacunku dla tradycji przekazywanej przez przodków. Tak czy inaczej przedstawiciele obydwu religii wierność Pismu Świętemu, jako Słowu Bożemu, a nie jego interpretacjom, uważają za swą cechę wyróżniającą. I chociaż wierność tę rozmaicie pojmują, bez niej prawdopodobnie zatraciliby swą tożsamość (Babadżan 2004).

Grzegorz Pełczyński
Poznań

Literatura

Babadżan Aleksander, O wzajemnym powiązaniu karaimskiej historii i kultury z religią, tłum. Szymon Pilecki (w:) *Karaj kiuñlari. Dziedzictwo narodu karaimskiego we współczesnej Europie*, pod red. Marioli Abkowicz i Henryka Jankowskiego, „Bitik”, Wrocław 2004.

Dubiński Aleksander, *Caraimica. Prace karaimoznawcze*, Wydawnictwo Akademickie „Dialog”, Warszawa 1994.

Kowalski Tadeusz, *Karaimi w Polsce*, „Czas”, 1926, nr 296, s. 5. r.1, *Karaimi*, „Jednota”, 1985, s. 14-15.

Szyszman Simon, *Le Karaisme. Ses doctrtnes et son histoire*, „L'Age d'Homme” Lausanne 1980.

Troki

Ulica Karaimska numer 13 w Trokach. To adres który od ponad dziesięciu lat wzbudzał zainteresowanie zwiedzających trocką Karaimszczyznę. W kwietniu 2006 znajdujący się tu dom otworzył swe podwoje. Ze sprawozdania z uroczystości otwarcia zamieszczonego w litewskiej gazecie „Ziemia trocka” (*Trakų žemė*, <http://www.voruta.lt/trakuzeme/20060401/>) dowiadujemy się, że pierwsze informacje o zabudowaniach na tej działce pochodzą z roku 1863, a już w roku 1874 budynek był przebudowany, następna modernizacja nastąpiła w roku 1937. I takim był aż do roku 1993, kiedy to spalił się w pożarze.

Już w XIX wieku był to budynek społeczny – dom gminny, z którego działalności utrzymywana była karaimska szkoła. Po II wojnie światowej został znacjonalizowany, mieściły się w nim różne biura, mieszkania, policja a nawet więzienie. W 19-94 roku został zwrócony Karaimom. Z okazji obchodów 600-lecia sprowadzenia Karaimów na Litwę powstał plan jego rekonstrukcji. Prace zostały rozpoczęte w 1997 r., ale w 1998 zostały przerwane ze względu na brak środków. W 2004 roku wydzielono pierwszą transzę środków finansowych na zakończenie odbudowy.

W wyremontowanym budynku siedzibę swą będzie mieć Zarząd Duchowny, *Katyn odżachy* (Kościół Pań), dziecięco-młodzieżowy zespół *Sanduhacz*, a Gmina będzie miała miejsce do spotkań. Będzie również działał hotel i kawiarnia.

Trakų žemė,
<http://www.voruta.lt/trakuzeme/20060401/>